

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

FINANCIALLY ARE ECONOMIC ASPECTS OF FUNCTIONING OF TOURIST INDUSTRY

Бондар Ю.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, економіки, права та туризму,
Льотна академія національного авіаційного університету

Друзенко К.Є.

магістрант,
Льотна академія національного авіаційного університету

Bondar Yulia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor, Department of Management, Economics,
Law and Tourism,
Flight Academy National Aviation University. Kirovograd, Ukraine

Druzenko Ekaterina

Master's Degree,
Department of Management, Economics, Law and Tourism,
Flight Academy National Aviation University. Kirovograd, Ukraine

У статті розглянуто сутність та значення туристичної сфери та діяльності туристичних підприємств в економіці. Визначено, що туристичний бізнес може бути представлений різними формами. З'ясовано фінансово-економічні проблеми розвитку туристичної галузі, які розглянуто в роботах науковців. Проаналізовано важливість фінансового забезпечення розвитку туризму. Запропоновано основні напрями покращення фінансового забезпечення функціонування туристичної галузі. Проведено аналіз поняття «дохід» туристичного підприємства. Методологія базується на системі методів і підходів, які забезпечують концептуальну єдність дослідження. Розкрито теоретичні засади й особливості формування та класифікації доходів туристичного підприємства. Визначено джерела формування доходу туристичного оператора, що включають певні елементи в системі утворення доходу.

Ключові слова: туристична галузь, туристичне підприємство, фінансове забезпечення, фінансування туризму, доходи туристичного підприємства.

В статье рассмотрены сущность и значение туристической сферы и деятельности туристических предприятий в экономике. Определенно, что туристический бизнес может быть представлен разными формами. Выявлены финансово-экономические проблемы развития туристической отрасли, которые рассмотрены в работах ученых. Проанализирована важность финансового обеспечения развития туризма. Предложены основные направления улучшения финансового обеспечения функционирования туристической отрасли. Проведен анализ понятия «доход» туристического предприятия. Методология базируется на системе методов, которые обеспечивают единство исследования. Раскрыты теоретические принципы и особенности формирования и классификации доходов туристического предприятия. Определены источники формирования дохода туристического оператора, которые включают определенные элементы в системе образования дохода.

Ключевые слова: туристическая отрасль, туристическое предприятие, финансовое обеспечение, финансирование туризма, доходы туристического предприятия.

In the article activity of tourist enterprises is considered in the modern economic terms of manage that is characterized certain features, namely: by instability of functioning, unregulated and controlled not enough use of tourist resources, low level of the real solvent demand of population, imperfection and periodic restructuring of organizational structures of management of manage subjects in tourism. The question of functioning of tourist enterprises is considered in relation to providing of effective management the volumes of activity, financially-investment their providing,

quality management and concordance of these parameters with price descriptions of tourist product, forming of effective motivational mechanisms of accumulation of profitable part of enterprises, realization of corresponding strategies in financial activity and others like that. Thus, taking into account high dynamic and level of vagueness of environment of tourist market, increase of efficiency of functioning of tourist enterprises in modern economic terms needs the proper management financial changes tourism, that it is possible to realize by means of forming of corresponding financial strategies. In particular in the article essence and value of tourist sphere and activity of tourist enterprises are considered in an economy. Certainly, that tourist business can be presented by different forms. The financial providing of development of tourism is analysed. Basic directions of improvement of the financial providing of functioning of tourist industry offer. The analysis of concept "acuests" is conducted tourist enterprise. Methodology is based on the system of methods and approaches that provide conceptual unity of research. Theoretical principles and features of forming and classification of acuestss of tourist enterprise are exposed. The sources of the return of tourist operator generating are certain, that plug certain elements in the system of formation of acuests.

Key words: *tourist industry, tourist enterprise, financial providing, financing of tourism, acuestss of tourist enterprise.*

Постановка проблеми. Останнім часом питанням розвитку туристичного бізнесу в Україні приділяється все більше уваги. Економічні відносини, конкуренція, необхідність поліпшення показників господарювання є чинниками, що впливають на діяльність підприємств у сучасних умовах. Результативна діяльність туристичних підприємств є необхідною умовою для розвитку в Україні туристичного бізнесу і його впливу на національну економіку.

Туристичний бізнес характеризується достатнім ступенем мобільності, швидкістю переорієнтації туристичних напрямів, динамічністю і гнучкістю в ухваленні рішень. Туристичні підприємства, які є в основному малими та середніми, оперативно реагують на зміни, краще пристосовуються до ринкової кон'юнктури, якісно і в значних обсягах задовольняють запити споживачів на туристичні послуги. Такі структури характеризуються точністю виконання за індивідуальних замовлень і спеціалізованого обслуговування. Туристичний бізнес певною мірою вирішує проблему зайнятості населення завдяки створенню в його галузі та суміжних із ним нових робочих місць.

Досить важливими у функціонуванні туристичних підприємств у сучасних економічних умовах залишаються також питання щодо забезпечення ефективного управління обсягами діяльності, фінансово-інвестиційного їх забезпечення, управління якістю та узгодження цих параметрів із ціновими характеристиками туристичного продукту, формування ефективних мотиваційних механізмів реалізації адекватної системи стратегічних змін, реалізації відповідних стратегій у фінансовій діяльності тощо. Водночас туризм є діяльністю, що потребує наявності сприятливих економічних умов розвитку та залучення значних обсягів фінансових ресурсів. Тому питання розгляду фінансового складника функціонування туристичної галузі є важливими у практичному і теоретичному плані.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спираються автори в економічній літературі. Розгляду питання фінансового стану

підприємства приділено досить уваги. Спрямованість досліджень визначається тим, що позитивне фінансове становище характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання, фінансовими взаємостосунками з іншими юридичними і фізичними суб'єктами діяльності, платоспроможністю і фінансовою стійкістю. Наслідком деяких досліджень [6; 7] є висновок, що аналіз фінансового стану підприємства показує, за якими напрямками треба працювати, дає можливість визначити найбільш важливі фактори для своєчасного виявлення й усунення недоліків у господарській діяльності, знайти резерви поліпшення фінансового стану і платоспроможності підприємства.

С.Ф. Покропивний [3] розглядає ці питання на рівні теоретичних зіставлень доходів і витрат підприємства, розроблення методів аналізу, визначення поняття «точки беззбитковості». Їхні дослідження актуальні й для управління малими туристичними підприємствами.

Фінансово-економічні проблеми розвитку туристичної галузі вивчаються в роботах українських науковців. Досить ґрунтовним є дослідження А. Кулінської [8] щодо особливостей фінансового механізму в туристичній галузі. Ю. Варланов [1] обґрунтовує загальні фінансово-економічні проблеми, що стосуються функціонування туристичної галузі. Низка наукових публікацій стосується фінансування курортно-рекреаційного комплексу як складника сфери туризму, це, зокрема, роботи Г. Костенко [11], О. Чайковської. Незважаючи на значний доробок наукових досліджень щодо фінансових аспектів розвитку туристичної галузі, низка проблем потребує подальших досліджень. Це, зокрема, питання щодо оптимального співвідношення обсягів різних джерел фінансування, дослідження та вироблення дієвого механізму фінансового забезпечення фінансування цієї специфічної галузі туризму.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Низка теоретико-методо-

логічних та прикладних аспектів цієї проблематики (зокрема, особливості формування доходів туристичного підприємства) потребує подальшого поглибленого вивчення та обґрунтування у зв'язку зі складною економічною ситуацією в країні.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є виявлення основних проблем та специфіки фінансового забезпечення туристичної галузі. Зважаючи на це, завданнями роботи є: обґрунтування теоретичних особливостей формування та класифікації доходів туристичних підприємств, а також визначення основних цілей фінансового забезпечення туристичної галузі та фінансових результатів діяльності суб'єктів туристичної діяльності; обґрунтування основних напрямів удосконалення та шляхів вирішення виявлених проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Туризм як складний соціокультурний та історичний феномен із форми проведення дозвілля та способу зайняття вільного часу поступово перетворився у фактор світового значення нового століття і тисячоліття. Туризм відіграє винятково пріоритетну роль у формуванні комунікативної культури, адекватної нинішньому етапу переходу до цивілізації XXI століття.

Туристичний бізнес можна справедливо вважати бізнесом XXI століття, тому що він є одним із найбільш динамічних і прибуткових серед усіх галузей світового господарства. За даними Всесвітньої організації туризму, на туризм припадає 10% валового світового продукту, 7% загальної обсягу інвестицій, 5% усіх податкових надходжень. Туристична діяльність безпосередньо впливає на близько 40 галузей економіки. В ній зайнято 10–15% працездатного населення країн світу [9]. Тенденції в економіках багатьох країн світу свідчать про стрімке зростання ролі туризму для розвитку цих країн, а також невпинне зростання частки надходжень від туристичної галузі до державної скарбниці. Це зумовлено динамічністю, високою прибутковістю та великим позитивним соціально-економічним і культурним впливом туризму на розвиток цих країн.

Професор І.М. Школа зазначає, що туристичні підприємства – це виробничі підприємства різних форм власності (державні, приватні, товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства тощо), які виробляють туристичні товари і послуги для громадян. Усі туристичні підприємства є частинами туристичної індустрії, яка виробляє товари та послуги. Туристичний бізнес може бути представлений різними формами – від індивідуальних туристичних підприємств до туристичних компаній і різноманітних форм їх об'єднань. Туристичне підприємство вирішує, які товари і послуги повинні бути продані, в яких місцях мають бути розташовані туристичні фірми, а також інші більші

і менші проблеми. Як і будь-який вид бізнесу, туристичний бізнес має головну мету – отримання прибутку, який повинен зростати протягом довготривалого терміну. Головна мета, що визначає зміст існування і функціонування туристичного підприємства, полягає в наданні реальних туристичних послуг за одночасного забезпечення фінансової стійкості, відповідного рівня динаміки і позитивних фінансових результатів [14].

Необхідним засобом функціонування будь-якої галузі господарства є фінансове забезпечення. Проф. С. Онишко [11] звертає увагу на те, що у загальнотеоретичному і практичному плані фінансове забезпечення є цілісним процесом, який охоплює власне фінансове забезпечення, можливості нагромадження і відтворення фінансових ресурсів, а також його регулятивний потенціал.

Фінансове забезпечення туристичної галузі має низку особливостей і специфічних рис, пов'язаних насамперед із механізмом її функціонування. В основному ця галузь потребує фінансування у суміжні сфери діяльності (готельне та ресторанне господарство, різні види транспорту та його інфраструктуру, заклади розваг, народні промисли та ін.), а з іншого боку, соціальний ефект полягає в тому, що модернізована інфраструктура використовується не лише туристами, але й місцевим населенням.

Одним із фінансових аспектів функціонування туристичної галузі є забезпечення фінансовими ресурсами туристичних підприємств, більшість із яких – малі, де є проблеми із власними фінансовими ресурсами; а також туроператори потребують значного обсягу оборотних засобів для оплати послуг готелів і транспортних компаній перед туристичним сезоном. Джерелом поповнення основного капіталу можуть стати довгострокові кредити, отримання яких у сучасних умовах є надто проблематичним.

Основними напрямками політики фінансування туризму є як прямі, так і непрямі джерела фінансування. Серед прямих джерел слід виокремити власні ресурси підприємств, місцевий бюджет і позабюджетні джерела фінансування соціального туризму. Непрямими джерелами є залучений капітал, переважно позиковий, за рахунок засобів приватного та іноземного капіталу, а також засоби громадських організацій та ін. В умовах виходу із фінансово-економічної кризи та обмеження можливостей у наданні прямої фінансової підтримки має збільшуватися роль непрямих форм фінансової підтримки (зменшення ставок окремих видів податків і зборів, встановлення пільг тощо).

Фактором, який визначає суму прибутку як кінцевого результату діяльності підприємства туристичного господарства, є розмір доходу, що формується ним у процесі своєї діяльності.

Фінансовий стан суб'єкта господарювання характеризується ефективним розміщенням

його коштів та джерел їх утворення. Фінансовий стан підприємства туристичної галузі – це забезпеченість власними обіговими коштами, стан нормованих запасів товарно-матеріальних цінностей, стан та динаміка дебіторської і кредиторської заборгованості, оборотність коштів, платоспроможність та інші підсумки фінансово-господарської діяльності підприємства, що дають змогу дати оцінку досягнутим результатам, зробити висновки про рівень фінансово-економічного стану та про наявність нереалізованих внутрішньогосподарських резервів [4].

Економіка туристичного підприємства визначається структурою доходів і витрат. Успішне функціонування туристичного підприємства, як і підприємства будь-якої сфери діяльності, можливе тільки за умов постійного забезпечення руху грошових коштів. Надходження грошей – це дохід, а їх використання – це витрати. До того ж, дуже важливо, щоб доходи перевищували витрати і забезпечували отримання прибутку [5].

Поняття «дохід туристичного підприємства» має дещо різне трактування вітчизняними та іноземними дослідниками (табл. 1).

У сучасній науковій літературі немає всебічного визначення доходу саме туристичного підприємства. Туристична діяльність охоплює різні сфери господарювання, які виробляють туристичні послуги. Для визначення поняття «дохід туристичного підприємства» проаналізуємо сутність доходів готельних підприємств, транспортних організацій, підприємств харчування, закладів культури, розваг, дозвілля та інших сфер діяльності, які невід'ємно пов'язані з формуванням туристичного продукту.

Дохід, пов'язаний з наданням послуг, визнається, виходячи зі ступеня завершеності операції з надання послуг, якщо може бути достовірно оцінений результат цієї операції.

Для туристичного оператора основною діяльністю є комплектування, просування на ринок і реалізація турпродукту, внаслідок чого формується основна частина доходу. Схема форму-

вання доходу від основної діяльності туроператора зображена на рис. 1.

На рисунку 1 [9] розкривається зміст формування доходу туристичного підприємства відповідно до бухгалтерського обліку. Воно включає певні елементи в системі утворення доходу, їх не досить для організації процесу управління підприємствам.

Дохід у будь-якій формі – це наслідок фінансово-господарської діяльності, який слугує джерелом покриття зобов'язань туристичного підприємства, як внутрішніх, так і зовнішніх. Тому формування і використання доходу є взаємозалежною системою.

Модель джерел формування доходу туристичного підприємства можна розділити на два етапи (рис. 2).

Підготовчий етап – формування доходу підприємства на стадії його створення, коли відбувається процес пошуку надходжень для розвитку підприємства.

Основний етап – формування доходу підприємства відбувається за допомогою операційної, фінансової та іншої діяльності туристичного підприємства.

Динаміка доходу, його величина свідчить про міру ефективності діяльності туристичного підприємства, суспільне визнання наданого ним туристичного продукту та послуг.

Водночас варто зазначити, що, здійснюючи фінансування в туризм та створюючи умови щодо його розвитку, потрібно проводити детальне збалансоване планування, адже збільшення потоку туристів може мати негативний вплив (зростання цін, погіршення екологічної ситуації, сезонність, зростання невдоволення населення тощо), що спостерігається в певних регіонах.

Отже, з огляду на важливість та специфічність функціонування і розвитку туристичної галузі, вирішення фінансових питань має базуватися на системному підході та враховувати такі аспекти:

– раціональне й ефективне використання туристичних ресурсів на умовах сталого розви-

Таблиця 1

Економічна сутність доходу туристичного підприємства

Автор	Поняття
Дядечко Л.П. [5]	Дохід туристичних підприємств формується переважно за рахунок виручки від реалізації туристичного продукту та окремих послуг організованим і неорганізованим поодиноким туристам або туристичним групам
Мальська М.П. [6]	Дохід туристичних підприємств формується переважно за рахунок прибутку від реалізації туристичного продукту та окремих послуг організованим і неорганізованим одиночним туристам або туристичним групам. Реалізується туристичний продукт за договором на обслуговування або ексклюзивно, за бажанням туриста, без договору
Чан Т.Х., Єгорова М.С. [13]	На отримання доходу безпосередньо впливає ціноутворення, яке має велике значення для економіки туризму
Чудновський А.Д. [9]	Доходи в туризмі супроводжуються зростанням доходів в інших галузях: у транспорті, на підприємствах побуту, торгівлі, харчування, у закладах культури тощо.

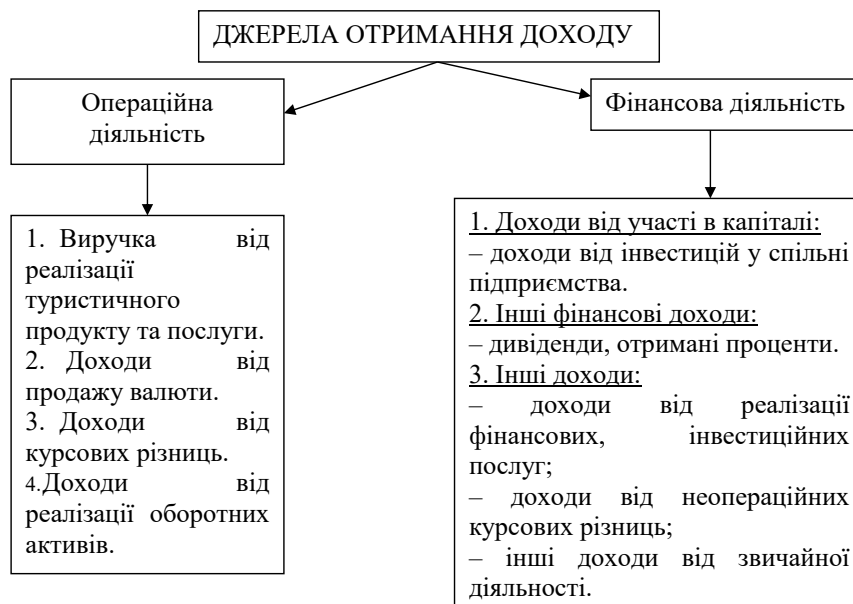

Рис. 1. Джерела формування доходу туристичного оператора

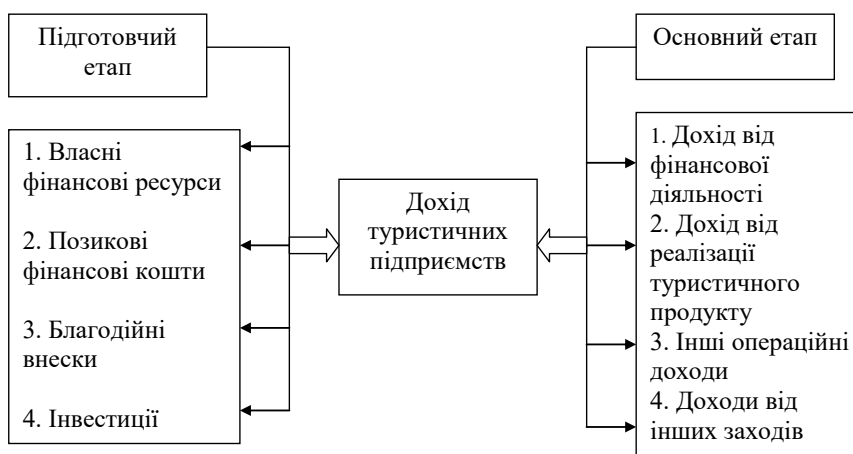

Рис. 2. Модель джерел формування доходу туристичного підприємства

тку з метою формування національного туристичного продукту;

– впровадження системного підходу до регулювання соціально-економічних і фінансових відносин у туристичній діяльності, оскільки туризм охоплює різні галузі господарства (за дослідженнями вчених – близько 30), тому має бути прийнята концепція розвитку туризму із чітким нормативно-правовим та соціально-економічним механізмом;

– функціонування туристичної галузі неможливе без наявності сучасної інфраструктури, тому основний напрям фінансування передбачає залучення коштів якраз у розвиток туристичної інфраструктури;

– сприяння розвитку внутрішнього та соціального туризму. Певна частка надходжень від туристичної галузі має спрямовуватися на під-

тримку внутрішнього туризму, насамперед соціального, а також на відновлення туристичних ресурсів, відродження духовності нації.

Висновки. Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що загалом проблема фінансового забезпечення туристичної галузі є особливо актуальною, оскільки розвиток туризму стимулює інші галузі економіки.

Таким чином, удосконалення процесів стабільного та ефективного функціонування туристичних підприємств і формування обґрунтованих фінансових дій з урахуванням невизначеності зовнішнього середовища повинно базуватися на розробленні системи стратегій фінансового розвитку та функціонування туристичних підприємств. Слід зазначити, що економічна суть доходів полягає у формуванні якомога більших джерел грошових надхо-

дженів на ведення діяльності, яка забезпечує досягнення стратегічної мети підприємства – приріст власного капіталу. Отже, фінансове забезпечення туристичної галузі являє собою систему відносин, що визначає принципи, дже-

рела і форми фінансування суб'єктів господарювання, діяльність яких спрямована на створення комплексного туристичного продукту та задоволення потреб населення у туристичних послугах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Верланов Ю. Фінансово-економічний механізм та інструменти політики розвитку туризму в Україні *Наукові праці ЧДУ імені Петра Могили*. 2005. Том 38. Випуск 25. 2005. С. 76–85.
2. Іванова Н.Ю. Аналіз беззбитковості виробництва: теорія та практика: Навч. пос. Київ: Лібра, 2002. 72 с.
3. Економіка підприємства: Підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропивного. Вид. 2-ге перероб. та доп. Київ: КНЕУ. 2005. 528 с.
4. Готельний і туристичний бізнес / Под ред. проф. Чудновського А.Д. М.: Тандем, 2007. 322 с.
5. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу. К: Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
6. Экономика туризма: теория и практика / М.П. Мальская, Н.И. та ін. Київ: Центр учебной литературы, 2014. 544 с.
7. Коніщева Н.Й., Балашова Р.І., Лехан В.М. Методичні питання аналізу діяльності туристичних підприємств *Вісник ДІТБ*. 2003. № 7. С. 57–68
8. Кулінська А. Особливості фінансового механізму державного управління суб'єктами невиробничої сфери (на прикладі туристичної галузі України) *Ефективність державного управління: Збірник наукових праць*. 2009. Вип. 18/19. С. 468–476.
9. Кузьменко А.А. Особенности формирования и классификация доходов туристического предприятия *Економіка. Управління. Інновації*. 2016. Вип.3(18). URL: http://tourlib.net/statti_ukr/kuzmenko2.htm (дата звернення: 05.07.2019).
10. Оцінка резервів підвищення доходів туристичного підприємства. URL: <http://yak.vlynko.com/?p=939#Тос136340477>. (дата звернення: 04.07.2019).
11. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. Ін-т екон. прогнозування НАН України; Нац. акад. держ. податк. служби України. Ірпінь, 2004. 434 с.
12. Чайковська О., Костенко Г. Фінансові умови розвитку санаторно-курортних закладів *Торгівля і ринок України: Збірник наукових праць*. 2009. Вип.28, Т.3. С. 320-325.
13. Чан Т.Х., Егорова М.С. Понятие, сущность, роль цен и ценообразования в экономике туризма *Молодой ученый*. 2015. № 10. С. 844–846.
14. Школа І.М. Розвиток туристичного бізнесу регіону: монографія / за ред. доктора економічних наук, професора Школи І.М. Чернівці: Книги – XXI, 2007. 292 с.